

# ARŞİVCİLİK EĞİTİMİ, ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE ARŞİVCI YETİŞTİRİLMESİ KONUSUNDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR VE ÜLKEMİZDEKİ DURUM

İsmet BİNARK

## Arşivcilik veya Arşiv Bilimi Nedir ?

İngilizce'de 'Archive science', Fransızca'da 'Archivistique' ve Almanca'da 'Archivwissenschaft', 'Archivkunde' şeklinde ifade edilen arşivcilik, arşiv nazariyesini, tatbikatını ve tekniklerini konu edinen bir ihtisas ve bilim dalıdır.

Bu tarifi ışığında, arşiv nazariyesi (İng. archive theory; Fr. théorie des archives; Alm. Archiv theorie), arşiv tatbikatının dayandığı temel ilmi düşünce ve kaidelerin tamamını ifade eder. Arşiv tatbikatı (İng. archive work; Fr. pratique des archives; Alm. Archiv praxis), arşivlerin kuruluşu, hizmetlerin plânlanması, arşiv belgelerinin arşive girişi, ayrılması, tasnif edilmesi, katalog ve envanterlerinin hazırlanması, belgelerin istifadeye sunulması ve bunlarla ilgili çalışmalarını içerisine alır. Arşiv teknikleri ise (İng. archive technic; Fr. conservation matérielle des documents; Alm. Archivtechnik), arşiv binaları, mimari özellikleri, gerekli teçhizat, arşiv belgelerinin korunması, restorasyonu ve röprodüksiyonu hakkındaki bilgi ve metodların bütünüdür.

## Arşiv Nedir ?

Yunanca'daki 'arkheion' ve Latince'deki 'archivum'dan gelen arşiv terimi, resmî daire, belediye sarayı anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla bu terim, belli bir daireye ait işlemi bitmiş resmî evrakın, düzenli bir şekilde bir araya toplanması ve bu yazılı belgelerin saklanıp, korunduğu yer anlamlarında da kullanılmıştır.

İngilizce, Fransızca, Almanca ve başka dillerde de ortak olan bu terim, Türkçeye de 'arşiv' olarak geçmiştir. Bu arada, arşiv teriminin Batı ülkelerindeki yaygın kullanım şekli ile ilgili olarak, yalnızca İngiltere için söz konusu olan değişik bir durum vardır. O da, bugün bütün Batı ülkelerinde 'archive' kelimesinin yaygın olarak kullanılmasına karşılık, pratikte aynı anlama gelmekle beraber, anlam ve nüans itibarıyla 'archive' kelimesine nazaran daha sınırlı olan 'record' kelimesinin, İngiltere'de daha fazla benimsenmiş olması ve kullanıldığıdır. Nitekim İngiliz Devlet Arşivi'nin adı da 'Public Record Office'dir.

İmparatorluk döneminde, bizde arşive, 'Hazine-i evrak' ve 'Mahzen-i evrak' denmiştir.

Arşiv terimi, bu sahanın ilgililerince, bazı ortak yönlerine rağmen değişik şekillerde tarif edilmiştir. (1) Zira, arşivin ilmi ve hukuki bir tarifini yapmak, aslında oldukça güçtür.

1962 yılında Madrid'de toplanan 'VII. Milletlerarası Arşiv Yuvarlak Masa Konferansı'nda yapılan ve benimsenen ortak tarife göre arşiv, "a— Kurumların, gerçek ve tüzel kişilerin gördükleri hizmetler, yaptıkları haberleşme veya işlemler sonucu meydana gelen (toplanan, biriken) ve bir gaye ile saklanan **Dokümantasyon**, b— Söz konusu dokümantasyona bakan **Kurum**, c— Bunları barındıran **Yerler'dir.**" (2)

#### Arşivin Görev ve Fonksiyonları :

Türü ne olursa olsun, bir arşivin başlıca görev ve fonksiyonları (İng. Functions of the archives; Fr. Les fonctions d'archives; Alm. Die aufgabendes Archivis) şu şekilde sıralanabilir :

- 1 — Arşiv malzemesini tesbit etmek ve ayırmak,
- 2 — Arşiv malzemesini kayba uğramaktan korumak,
- 3 — Arşiv malzemesini gerekli şartlarda saklamak,
- 4 — Arşiv malzemesini ilgililerin istifadesine sunmak,
- 5 — Arşiv malzemesinin yeniden teşekkülünü kontrol altına almak.

#### Arşivist Kimdir ?

Arşivist veya bir başka ifade ile arşivci, değişik arşiv çalışmalarını yürüten veya yöneten, arşivcilik konusunda eğitim görmüş, ihtisas sahibi kişidir.

Dilimize arşivist olarak geçen terim, İngilizce'de 'archivist', Fransızca'da 'archiviste' ve Almanca'da 'Archivar' şeklindedir. Arşiv terminolojisinde yer alan 'conservateur' ve 'keeper' terimleri de, arşiv muhafızı ve arşiv koruyucusu anlamlarına gelmektedir.

- (1) Lester K. Born : **Archives**, Encyclopaedia Britannica, II (1969), 326-330. ss.; Arthur H. Leavitt : **What are archives?** American Archivist, 24 (April 1961), 175-178. ss.; Ernst Posner : **Archives**, Collier's Encyclopedia, II (1962), 556-557. ss.; T. R. Schellenberg : **Modern archives : Principles and techniques**. Melbourne, 1956; **What is an archive? or, more thoughts on terminology**. Archives, 10 (October 1971), 37. s.; Hilary Jenkinson : **Archives, history and administration**. Encyclopaedia of the social sciences, II (1930-1935), 176-177. ss.
- (2) **Actes de la septième conférence internationale de la Table ronde des archives**. (Madrid, 1962). **Le concept d'archives et les frontières de l'archivistique**, Paris, 1963; Türkçesi için bk. : 28-31 Mayıs 1962 tarihinde Madrid'de toplanan VII. Uluslararası Arşiv Yuvarlak Masa Konferansı Hakkında Rapor. Haz. : Fazıl Işıközlü. Ankara, 1962. 4. s.

Arşivistin görevleri ve dolayısıyla tarifi, ülkelere göre bazı farklılıklar göstermekte ise de, yukarıda vermiş olduğumuz tarif, benimsenen ve kabul edilen bir tarif olmuştur.

Arşiv personelini; arşiv yöneticileri, arşivistler, uzmanlar, teknisyenler ve büro personeli olarak gruplandırmak mümkündür.

#### Arşivistin Görevleri :

Arşivistin görevleri, 'VII. Milletlerarası Arşiv Yuvarlak Masa Konferansı'nda şu şekilde tesbit edilmiştir :

- 1 — Arşiv dokümanını toplamak,
- 2 — Arşiv dokümanını korumak,
- 3 — Arşiv dokümanını tasnif etmek,
- 4 — Arşiv dokümanını değerlendirmek.

#### Temel Arşivcilik Eğitimi :

Görevleri, dokümaner tarihi kaynakları korumak ve bunları araştırmaya elverişli bir hale getirerek bilimin hizmetine sunmak olan arşivistlerin yetiştirilmesi, esas itibarıyla şu dört öğrenim devresini içerisine almaktadır :

- 1 — Genel kültür formasyonu,
- 2 — Yardımcı bilim ve metodların öğrenimi,
- 3 — Arşivcilik nazariyesinin öğrenimi,
- 4 — Arşivlerde pratik çalışma.

1 — Genel kültür formasyonu : Çoğu zaman, tarih öğrenimi ile sağlanmaktadır. Zira bu meslek için gerekli temel bilgiler, en kolay bu yolla kazanılmaktadır.

Fransa'da 'Ecole Nationale des Chartes'a (3) hazırlık, tarih öğrenimine dayanmaktadır.

Avusturya, Macaristan, Polonya, Sovyetler Birliği ve Çekoslovakya'da, arşivcilik öğretimi, ya tarih sahasında ihtisas yapma tarzında bir öğrenim, veya tarih derslerini tamamlayıcı mahiyette bir öğrenimdir.

Bununla beraber, bir çok ülkede, arşivist adaylarının seçiminde yukarıda ifade edilen kriterler aranmamaktadır. Buna sebep, mesleğin cazip görülmemesi ve dolayısıyla arşivciliğe talebin az olmasıdır.

---

(3) Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak resmî öğrenim yapan, edebî ve ilmi çalışmalarıyla tanınan bir kuruluştur. Bu kuruluşun ilmi bakımdan gayesi, Fransa'nın tarihi kaynakları hakkında bilgi sahibi olmak için gerekli disiplinlerde uzmanlar yetiştirmektir. Mesleki bakımdan gayesi ise, özellikle resmî devlet evrakının muhafazası için yetkili uzmanları yetiştirmektir.

Bugün İspanya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, İsrail ve Portekiz'de arşiv kurlarına katılacak adaylardan, öğrenim dalı ayırmadan, sadece üniversite diploması aranmaktadır.

Federal Almanya'da Marbourg arşiv okulunda tarih mezunları tercih edilirken, Münih ve La Haye arşiv okulları, adaylardan tarih veya hukuk alanında bir hazırlık istemektedir.

İtalya'da, adaylardan hukuk, siyasi bilimler, edebiyat ve felsefe konularında lisans istenmektedir.

Doğu Almanya'da Postdam arşiv okulu, özellikle edebiyat mezunlarını tercih etmektedir. Çünkü Doğu Almanya'da arşiv malzemesinin ağırlığını, edebî kaynaklar teşkil etmektedir.

Sıralanan bu kriterlerin, hangisinin doğru ve geçerli olduğu tartışılabilir. Ayrıca, kütüphane ve arşiv münasebetleri de göz önünde bulundurularak, bunların dışında daha değişik kriterler de ortaya koymak mümkündür. Nitekim, son zamanlarda, çeşitli ülkelerde kütüphaneci ve arşivist eğitimi birbirini tamamlar şekilde ve bütünlükte ele alınmaktadır. (4).

2 — **Yardımcı bilim ve metodların öğrenimi** : Meslekî formasyonun kazandırılmasında, uzun zaman, diplomatik, paleografi, bibliyografya gibi tarihe yardımcı bilimlerin, hukuk, müesseseler tarihi, tarih ve coğrafya gibi derslerin öğretimi ile iktifa edilmişti. Bugün bile bazı ülkelerde aynı klasik sistem devam ettirilmektedir. Ancak kaybedilmiş bilginin günümüzde hızla yayılmakta olması, sistematik ilmi araştırmaların artması, ilmi ve teknik bilgilerin yeni sahalara yayılması, yayın türlerinin çoğalması, 'bilgi bilimi' denilen yeni bir uzmanlık dalının ortaya çıkması, en ileri bilgi işlem sistem ve tekniklerinin kullanma alanı bulması ve bütün bunlara bağlı olarak, çeşitli bilgilerin büyük bir sür'atle ve kolaylıkla bulunmasına ve kullanıcılarına sunulmasına ait konular ve teknikler; arşivcilikte, hem genel kültür formasyonunun kazandırılmasında, hem de yardımcı bilim ve metodların öğreniminde, büyük değişiklik ve yeniliklerin getirilmesine yol açmıştır.

3 — **Arşivcilik nazariyesinin öğrenimi** : Arşivcilik nazariyesi deyimi ile nazari ve metodik temel arşivcilik bilgilerinin tamamı kastedilir.

4 — **Arşivlerde pratik çalışma** : Nazari arşivcilik öğretimi ile, mesleğe ait pratik bilgiler verme arasında bir sınır çizmek oldukça güçtür. Zira burada söz konusu olan şey, aynı formasyonun iki görüntüsüdür. Bir yandan

---

(4) W. Kaye Lamb : **Changing role of the archivist**, *American Archivist*, 29 (January 1966), 3-10. ss.; D. L. Morgan : **Archivist, the librarian, and the historian**, *Library Journal*, 93 (December 1968), 4620-23. ss.; L. Q. Mumford : **Archivists and librarians : time for a new look**, *American Archivist*, 33 (July 1970), 269-274. ss.; J. F. Cook : **Archivist : link between scientist and historian**, *American Archivist*, 34 (October 1971), 377-381. ss.; Philip D. Jordan : **The Scholar and the Archivist a Partnership**, *American Archivist*, 31 (1968), 57-65. ss.; **Librarian as archivist**, *Catholic Library World*, 45 (February 1974), 318-335. ss.

tasnif prensipleri ve metodları, kaynaklara saygı, temel arşivcilik bilgileri ve teknikleri öğretilirken, diğer yandan stajyerlere tasnif edilmek üzere arşiv malzemesi verilir. Arşiv dokümantasyonunun korunması ve restorasyonu konusundaki nazari dersler, pratik çalışmalarla tamamlanır.

#### Tarihçe :

Çeşitli ülkeler arşivist yetiştirilmesi konusuna yıllar önce eğilmişler, bununla ilgili olarak arşiv okulları açmışlar ve kurslar düzenlemişlerdir. Bunlara kısaca işaret etmekte, konunun aydınlatılması ve öneminin belirtilmesi yönünden yarar vardır.

Federal Almanya'da Marbourg'da 1949 yılında 'Archivschule Marbourg-Institut für Archivwissenschaft', Münih'de 1821'de 'Bayerische Archivschule München', Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde Postdam'da 1950'de 'Institut für Archivwissenschaft des Humboldt-Universität zu Berlin'; Arjantin'de Cordoba'da 1956'da 'Escuela de Archiveros'; Avusturya'da Viyana'da 1964'de 'Institut für Osterreichische Geschichts-forschung'; Belçika'da Brüksel'de 1919'da 'Archiveconomie'; İspanya'da Madrid'de 1952'de 'Cursos para la Formacion Tecnica de Archiveros Bibliotecarios Arqueologos'. 1964'de 'Escuela de Documentalistas (Archiveros Bibliotecarios)', 1954'de Barselona'da 'Cursos para la Formacion Tecnica de Archiveros'; Amerika'da Washington'da 1941'de 'Archives Institute, Center of Technology and Administration of the American University', Denver'de 1953'de 'Institute of Archival Studies, Department of History and Graduate School of Librarianship, University of Denver', Detroit'de 'Graduate Course in Archival Administration, Department of History, College of Liberal Arts, Wayne State University', Raleigh'de 'Course in Archival Administration, Department of History of North Carolina State University'; Fransa'da Paris'de 1821'de 'Ecole des Chartes'; İngilterede Aberystwyth'de 1956'da 'University College of North Wales' da, National Library of Wales'in işbirliği ile düzenlenen kurslar, Bangor'da 1955'de Department of History, University College of North Wales', Liverpool'da 1947'de 'University of Liverpool, School of History; Diploma in the Study of Records Administration of Archives', Londra'da 1947'de 'School of Librarianship and Archives, University College, London', Oxford'da 'Bodleian Library'; Macaristan'da Budapeşte'de 1945'de Lorand Eötvös Üniversitesi'nde 'Arşivlerin Formasyonu Kuru'; Hindistan'da 1943'de New Delhi'de 'Diploma Course in Archives Keeping, National Archives of India'; İsrail'de Kudüs'te 1960'de 'Universite Hebraique'; İtalya'da Bologna'da 1890'da, Cagliari'de 1877'de, Firenze'de 1855'de, Cenova'da 1973'de, Mantova'da 1933'de, Milano'da 1942'de, Modena'da 1861'de, Napoli'de 1860'da, Palermo'da 1843'de, Parma'da 1875'de, Perugia'da 1959'da, Roma'da 1878'de, Torino'da 1820'de, Venezia'da, 1855'de 'Scuola di Archivistica, Paleografia e Diplomatica presso l'Archivio di Stato di...; Hollanda'da La Haye'de 1955'de 'Rijksarchiefschool'; Polonya'da Torun'da 1951'de 'Université Nicolas Copernic', Varşova'da 'Université de Varsovie, Institut Historique', Krakov'da 'Université Jagellonn Institut Historique,

Cracovie', Wrocław'da 'Université B. Bierut, Faculté d'Histoire et de Philosophie, Wrocław'; Portekiz'de Lizbon'da 1887'de 'Curso de Bibliotecario Arquiva, Faculdade de Letras, Universidade de Coimbra' (önce Lizbon'da düzenlenen kurlar, daha sonra Coimbra'ya nakledilmiştir.); Çekoslovakya'da Prag'da 1964'de 'Chaire des Sciences auxiliaires de l'histoire et l'Archivistique, Faculté des Lettres, Université Charles IV (arşivist yetiştirilmesi 1950-1964 yılları arasında Çek Tarihi Kürsüsü Arşivcilik Bölümünde yapılmıştır.), Brno'da 1947'de 'Chaire de l'Archivistique, Faculté des Lettres, Université J. E. Purkyna, Bratislava'da 1950'de 'Chaire de l'Histoire tchécoslovaque et de l'Archivistique, Université Komensky'; Sovyetler Birliği'nde Moskova'da 1930'da 'Institut historico-archivistique de l'Etat, Moscou'; Vatikan'da 1884'de 'Scuola Vaticana de Paleografia e Diplomatica' kurulmuştur.

Arşivcilik çalışmalarının tamamını, üniversite öğrenimi görmüş, mesleki formasyona sahip arşivistlerle yürütebilecek ülkeler çok azdır. Arşivlerde muhafaza edilen arşiv malzemesinin hızla çoğalması, her ülkede, üniversite öğrenimi görmüş arşivistlerle, teknik personel arasında 'arşivist yardımcısı' diyebileceğimiz, bir orta sınıfın meydana gelmesine yol açmıştır. Bu sınıf değişik isimler de taşıs, birçok ülkede mevcuttur.

Bunların yetiştirilmesi ile ilgili olarak; Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde Postdam'da 'Arşivcilik Meslek Okulu' (Fachschule für Archivwesen); Federal Almanya'da Marbourg'da 'Gehobenen Archivdienst', Münih'de 'Archivschule München'; İspanya'da Madrid'de 'Ayudantes de documentacion'; Yugoslavya'da Belgrad'da 'Course permanent de formation professionnelle de sous-archivistes, auprès des Archives de la République de Serbie' kurulmuştur.

### **Mesleki Formasyon Sağlayan**

#### **Değişik Tiplerdeki Arşiv Kursları**

#### **ve Okulları :**

1 — İhtisas okulları : Nazari öğretim veren ihtisas okulları olarak, Paris'teki 'Ecole National des Chartes', Moskova'daki 'Institut Historico - Archivistique'i ve Kordoba'daki 'Ecole des Archivistes de Cordoba'yı sayabiliriz.

2 — Üniversite enstitüleri : Avusturya, İngiltere, Macaristan, İsrail, Polonya, Portekiz ve Çekoslovakya'da arşivcilik formasyonu, üniversite enstitülerinde sağlanır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, bu formasyon aynı şekilde üniversite enstitülerinde sağlanmaktadır. Ancak bunlar Avrupa enstitülerine nazaran bazı farklılıklar göstermektedirler. Buradaki enstitülerde bir yandan yaz sömestri yapılrken, bir yandan da yıllık kurslar düzenlenir. Burada öğrenim süresi, Avrupadakilerine nazaran daha kısadır. Bu da, Amerika'nın ortaçağlara ait arşiv dokümantasyonuna sahip olmayışı ile izah edilebilir.

3 — Üniversite sonrası kurlar ve okullar : Federal Almanya, Doğu Almanya, İspanya, Hindistan, İtalya, Hollanda ve Vatikan'da, arşivcilik formasyonu, üniversite sonrası kurslarda ve arşiv okullarında sağlanır.

4 — Tekâmül kurları ve stajlar : Paris'te Fransa Arşivleri Müdürlüğü'n-

ce düzenlenen 'Milletlerarası Teknik Arşiv Stajı', bu kategoriye girebilecek tek örnektir. Bu staj, hem 'Ecole des Chartes'in verdiği öğrenimi tamamlar. Hem de, mesleki bilgilerini geliştirmek isteyen yabancı arşivistlerden her yıl 10-20 kişiyi kabul eder.

Polonya'da, Arşivler Genel Müdürlüğü, arşivistler için periyodik olarak tekâmül kurları ve ihtisas stajları düzenler.

#### **Arşivcilik Öğrenim Süresi :**

Mesleki formasyonun organizasyonu ve öğrenim kurumunun türü ne olursa olsun, arşivcilik mesleğine hazırlık, aşağı yukarı bütün ülkelerde 2-6 yıl arasındadır.

Sovyetler Birliği, Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan'da üniversite öğrenimi 5 yıl sürer. Bu süreye, mesleğin çıraklığının yapıldığı arşiv servisinde geçen ilk yıl da ayrıca ilâve etmek gerekir.

Avusturya'da, diploma alabilmek için 4 yıllık bir öğrenim kâfi gelmektedir. Fransa'da 'Ecole National des Chartes'a, giriş imtihanla olmakta, öğrenim ise 3 yıl sürmekte, dördüncü yılda öğrenciler tezlerini verip müdafaasını yapmakta ve pratik stajlarını tamamlamaktadırlar.

Federal Almanya, Doğu Almanya, İtalya, Hollanda ve İspanya'da arşiv okullarına kabul edilebilmek için, aranan üniversite öğrenimi 3 yıldan 5 yıla kadar olup, bu okullarda öğrenim süresi 14 aydan, 2 yıla kadar değişmektedir. Münih arşiv okulunda öğrenim süresi 3, İtalya okulları ile Vatikan okulunda ise 2 yıldır.

İngiltere, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri, Polonya ve İsrail'de öğrenim sürelerini belirlemek daha güçtür. Ancak, asgari öğrenim süresinin aşağı yukarı dört yıl olduğu söylenebilir. Bunlarda üniversite öğreniminin süresi, arşivcilik kurlarının süresine değil, elde edilmesi istenilen ünvana bağlıdır.

Arşivist yetiştirmenin asgari 4, normal olarak da 5 veya 6 yıllık bir öğrenimi gerektirdiği kabul edilince, ortaya arşivcilik öğrenimi için tahsis edilen derslerin süresinin ne olacağı meselesi çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak, çeşitli ülkelerdeki tablolara ait örnekler verelim :

**Federal Almanya — Marbourg Arşiv Okulu (Archivschule Marbourg - Institut für Archivwissenschaft) :** Eğitim süresi 18 aydır. Yaklaşık olarak 780 saat kur, 320 saat pratik çalışma ve ilâve olarak da arşivlerde 6 ay staj yapılır.

**Federal Almanya — Münih Arşiv Okulu (Bayerische Archivschule München) :** Eğitim süresi 3 yıldır. Yaklaşık 935 saat kur, 150 saat pratik çalışma yapılır.

**Doğu Almanya — Postdam Arşiv Okulu :** Eğitim süresi 18 aydır. 960 saat kur, ilâve olarak arşivlerde staj yapılır.

**Arjantin — Cordoba Arşiv Okulu (Escuela de Archiveros) :** Eğitim süresi 2 yıl, ayrıca yaklaşık 366 saat kur, ilâve olarak arşivlerde pratik çalışma ve dil kursları.

**Avusturya — Viyana Arşiv Okulu (Institut für Osterreichische Geschichtsforschung) :** Eğitim süresi 3 yıldır. 720 - 940 saat arasında kur çalışması yapılır.

**Belçika — Brüksel Arşiv Okulu (Archiveconomie) :** 60 saat kurt çalışması yapılır.

**İspanya — Barselona Arşiv Okulu (Cursos para ile Formacion Tecnica de Archiveros) :** Eğitim süresi 6 ay, 90 saat kur, ilâve olarak pratik çalışma.

**İspanya — Madrid Arşiv Okulu (Cursos para la Formacion Tecnica de Archiveros Bibliotecarios Arquelogos) .** Eğitim süresi 2 yıldır, 960 saat kur, ayrıca 480 saat ekonomi bibliyografyası çalışması.

**Amerika Birleşik Devletleri — Washington'da, Archives Institute :** Eğitim süresi değişik, ayrıca 40 saat konferans.

**Amerika Birleşik Devletleri — Denver'de, Institute of Archival Studies :** Eğitim süresi 1 yıl, yaklaşık 180 saat kur.

**Amerika Birleşik Devletleri — Detroit'da, Graduate Course in Archival Administration :** Eğitim süresi 1 yıl.

**Fransa — Ecole des Chartes :** Eğitim süresi 4 yıl, yaklaşık olarak 1200 saat pratik çalışmalar dahil kur, ayrıca staj ve konferanslar.

**İngiltere — Aberystwyth'de, University College of Wales :** Eğitim süresi 1 yıl, yaklaşık olarak 250 saat kur.

**İngiltere — Bangor'da, Department of History, University College of North Wales :** Eğitim süresi 1 yıl, yaklaşık 180 saat kur, ayrıca pratik çalışmalar.

**İngiltere — Londra'da, School of Librarianship and Archives, University College :** Eğitim süresi 1-2 yıl, yaklaşık 210 saat kur, ayrıca pratik çalışmalar.

**Macaristan — Budapeşte'de Arşivlerin Formasyonu Kuru :** Eğitim süresi 3 yıl, 520 saat kur ve pratik çalışmalar, ayrıca 500 saat staj.

**Hindistan — New Delhi'de, Diploma Course in Archives Keeping, National Archives of India :** Eğitim süresi 1 yıl.

**İsrail — Kudüs'de, Universite Hebraique :** Eğitim süresi 2 yıl.

**İtalya —** Bütün arşiv okullarında eğitim süresi 2 yıldır.

**Hollanda — La Haye'de, Rijksarchiefschool :** Eğitim süresi 14 aydır.

**Polonya — Torun'da, Université Nicolas Copernic :** Eğitim süresi 3 yıldır. 826 saat kur, 128 saat pratik çalışma ve 2 ay staj.

**Portekiz — Coimbra'da, Curso de Bibliotecario Arquivista :** Eğitim süresi 2 yıl, 288 saat kur ve 288 saat pratik çalışma.

**Çekoslovakya — Prag, Brno ve Bratislava'daki arşivcilik eğitimi** 5 yıl olup, üniversitelerin arşivcilik bölümlerinde verilmektedir.

**Sovyetler Birliği — Moskova'da, Institut historico - archivistique de l'Etat :** Eğitim süresi 5 yıl, yaklaşık 1200 saat kur ve pratik çalışma.

**Vatikan — Eğitim süresi 2 yıl, ayrıca 230 saat kur ve pratik çalışma.**

#### **Ders Programları :**

Çeşitli ülkelerin arşivcilik okullarının ders programları birbirinden farklıdır. Ortaçağa ait belgeleri olmayan ülkelerin arşivcilik okullarının ders programlarında bu döneme ait derslerin yer almasının hiç bir gereği yoktur. Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan bunlara örnek gösterilebilir.

1821'de kurulan Ecole des Chartes ile, 1854'de kurulan Viyana Enstitüsü'nde, günün şartlarına göre yapılan yeni düzenlemelere rağmen, ortaçağ derslerine verilen an'anevi öncelik hiç de şaşırtıcı değildir. Fransa ve Avusturya'da, XVI. yüzyıl öncesine ait çok sayıda doküman vardır.

Yeni açılan arşiv okullarında ise, bunun aksine, arşivcilik öğretimine daha çok yer verildiği görülmektedir. Diğer farklılıklara ve benzerliklere gelince, bunlar daha önce de belirtildiği gibi, kütüphanecilerle arşivistlerin formasyonları arasındaki münasebetlerden doğmaktadır. Buna müze muhafızlarını da ilâve edebiliriz. Bazı ülkelerde, kütüphaneci ve arşivistlerin ortak formasyona sahip olmaları gerektiğinden hareketle, mesleğe hazırlık birlikte düşünülmektedir.

Yabancı dil öğretimi de, arşivlerdeki dokümanlara bağlıdır. Meselâ Latince, Avrupa'daki arşiv okullarının hemen hepsinin ders programlarında görülmür.

Özetlemek gerekirse, arşivcilik okullarının ders programları, ait oldukları ülkelerin siyasi, tarihî ve coğrafi karakterlerine, ihtimal bünyelerine ve arşivlerindeki dokümanların mahiyetine göre şekillenecektir. Bunun yanında temel arşivcilik bilgileri ve teknikleri yer alacaktır.

#### **Çeşitli Ülkelerin Arşiv Okullarının**

#### **Ders Programlarından Örnekler :**

#### **Avusturya :**

**Viyana Arşiv Okulu (Institut für Österreichische Geschichtsforschung) :**

#### **— Program —**

#### **Bir yıllık hazırlık kursları :**

— Avusturya tarihî kaynakları	( 64 saat )
— Latin paleografisi	(128 " )
— Yeni paleografi	( 32 " )
— Kronoloji	( 16 " )

## İki yıllık kurlar :

- a — Mesleki kurlar :
- Arşivcilik ( 32 saat)
  - Bibliyografi ve Kütüphanecilik ( " " )
  - Müzecilik ( " " )
- b — Yardımcı bilimler :
- Diplomatik (192 " )
  - Sigillographie  
(mühürleri okuma bilgisi)
  - Héraldic  
(armalar bilgisi)
  - Genealogy  
(şecere bilgisi)
  - Numismatic  
(sikke ve madalya bilgisi, paranın tarihi) (hepsi 32 saat)
- c — Tarih dersleri :
- Amme hukuku ve  
Avusturya müesseseleri tarihi ( 32 saat)
  - Sanat tarihi ( " " )
  - Avusturya sanat tarihi ( " " )
- ç — İhtiyari ek kurlar :
- Ortaçağ Latincesi (48 " )
  - Metin baskısı ( 32 " )
  - Bölge tarihleri (48 " )
  - Ekonomi tarihi ( 32 " )
  - Kilise hukuku tarihi ( " " )
- d — Şahsî çalışmalar (tez) :
- Öğrencilerden bir konuda tez çalışması yapmaları istenir.

## İspanya :

Barcelona'da, 'Cursos para la Formacion Tecnica de Archiveros Bibliotecarios Arqueologos :

### — Program —

- a — Arşivcilik kurları :
- Arşivcilik ( 20 saat)
  - Tasnif ve envanter konusunda  
pratik çalışmalar ( " " )
- b — Yardımcı bilimler :
- Paleografi ( " " )
  - Vesikaları okuma ( " " )
- c — Monografi ile ilgili konferanslar:
- Diplomatik

- Sijillografi
- Heraldik
- Dokümantasyon
- Özet arşivler

(hepsi 10 saat)

ç — Şahsî çalışmalar :

Öğrencilerden paleografi, diplomatik ve arşivcilikle ilgili bir monografi hazırlamaları istenir.

İmtihansız olarak girilebilen okula, kaydolabilmek için üniversite lisans diploması gereklidir. Eğitim süresi 6 aydır.

**Fransa :**

**Paris'de, Ecole des Chartes :**

— Program —

a — Mesleki kurlar :

- Fransa tarihi arşivleri ( 5 )
- Fransa tarihi arşivleri ( 30 ders )
- Kataloglama ( " " )
- Ortaçağ arkeolojisi ( " " )

b — Yardımcı bilimler :

- Paleografi ( 60 ders )
- Diplomatik ( " " )
- Roman filolojisi ( " " )
- Ortaçağ Latincesi ( 30 " )
- Bibliyografya ( 60 " )

c — Tarih dersleri :

- Fransa tarihi ( 60 ders )
- 1789'a kadar Fransa müesseseleri tarihi ( " " )
- 1789'dan sonraki Fransa müesseseleri tarihi ( 30 " )
- Medenî haklar ve kilise hukuku tarihi ( 60 " )

ç — Ek konferanslar :

Mecburi olarak codicologie (vasiyetname) kurları, ortaçağ ekonomisi, modern ekonomi tarihinin kaynakları ve haritacılık konularında konferanslar.

d — Şahsî çalışmalar :

Öğrencilerden bir tez hazırlayıp, savunmaları istenir.

— Staj :

Mezumlardan, Fransa Arşivleri Müdürlüğü'nce düzenlenen ve Fransız Millî Arşivi'nde açılan Milletlerarası Arşivler Teknik Stajı'na katılmaları istenir ki, bu staj mecburidir.

Ecole des Chartes'a lise diploması olanlar imtihanla girebilirler. Giriş imtihanları yazılı ve sözlüdür. Eğitim süresi 4 yıldır.

(5) Bir ders, 1,5 - 2 saat sürer.

**Vatikan :****Ecole Vaticane :**

— Program —

Giriş için tarih veya edebiyat lisansı veya buna denk öğrenim derecesi istenir. Öğrenim süresi 2 yıldır.

- a — Arşivcilik kurları :  
— Genel arşivcilik ( 45 saat )  
— Özel arşivcilik ( " " )
- b — Yardımcı bilimler :  
— Paleografi ( 70 " )  
— Diplomatik ( " " )
- c — Pratik çalışmalar :  
— Doküman okuma  
— Transkripsiyon (belirsiz)

**Federal Almanya :****Marbourg'da, Archivschule Marbourg :**

Okula arşivcilik otoritelerinin ve devletin gösterdiği adaylar alınır. Adaylarda aranacak şart, üniversitede doktora yapmış olmalarıdır. Öğrenim süresi 18 aydır.

— Program —

- a — Arşivcilik (254 saat)  
— Alman bölge tarihi ve Alman arşivleri tarihi ( 82 " )  
— Odyovizüel arşivler ( 8 " )  
— Ekonomi bibliyografyası ( " " )
- b — Yardımcı bilimler :  
— Ortaçağ diplomatik ve paleografisi (162 " )  
— Yeni diplomatik ve paleografi ( 44 " )  
— Heraldik  
— Sijillografi  
— Jeneoloji  
— Numismatik (hepsi 44 saat)
- c — Tarih dersleri :  
— Müesseseler tarihi ( 82 " )  
— Ortaçağ hukuk tarihi ( " " )  
— Modern hukuk tarihi ( 41 " )  
— Sanat tarihi ( 82 " )
- ç — Pratik çalışmalar :  
— Tasnif (300 " )  
— Vesikaların restorasyonu ( 24 " )  
— Vesikaların fotoğrafları ( 15 " )  
— Arşiv kaynaklarına giriş ( 14 " )
- d — Ek konferanslar :  
Arşivcilik sistemleri.

e — Geziler ve inceleme seyahatleri.

**Münih'de, Bayerische Archivschule :**

Eğitim süresi 3 yıldır. Adaylıklar Bavyera Millî Eğitim Bakanlığı'na kabul edilmektedir. Adaylar tarih, sanat tarihi, hukuk ve idari konularda sözlü imtihana tâbi tutulurlar. Aranan şartlar, doktora veya en az tarih ve hukuk dalında lisanstır.

— Program —

a — Arşivcilik kurları :

— Arşivcilik	( 48 saat )
— Bavyera arşivlerinin modern tarihi	( 12 " )
— Komün (6) arşivleri ve özel arşivler	( " " )
— Ayırma	( 40 " )
— Haritacılık	( 15 " )
— Vesikaların ve mühürlerin restorasyonu	( 25 " )
— Dokümanların röprodüksiyonu	( 10 " )

b — Yardımcı bilimler :

— Latin paleografisi	( 80 " )
— Alman paleografisi	( " " )
— Fransız paleografisi	( 60 " )
— Diplomatik, heraldik, sijoğrafya ve jeneoloji	( 50 saat )

c — Tarih dersleri :

— Hukuk tarihi	(240 " )
— Güney Almanya müesseseleri tarihi	( 28 " )
— Tarih-Coğrafya	( 30 " )
— Yönetim tarihi	( 25 " )
— Ekonomi	( 80 " )
— Kilise hukuku	( 40 " )

ç — Pratik çalışmalar :

— Açıklamalar	( 80 " )
— Araştırma	( 60 " )
— İdari mevzuat	( 10 " )

d — Ek konferanslar :

Toponomi (Yer, mekân ve şahıs adlarını inceleyen bilim dalı) ve genel arşivcilik konularında.

e — Geziler ve ziyaretler.

f — Şahsi çalışmalar.

(6) İng. Commune : Mahalli idare.

## İngiltere :

Aberystwyth'de, University College of Wales'da, National Library of Wales'm işbirliği ile düzenlenen program.

Kabul şartları : Latince ve eski Fransızca'dan sözlü imtihan.

Aranılan şartlar : Devletçe resmen muadeleti kabul edilmiş bir üniversitenin tarih, Latince, Fransızca, İngilizce veya Gal dili bölümlerinden alınmış akademik ünvan.

### — Program —

- a — Arşivcilik kurları :
  - Arşivcilik (nazari ve pratik) ( 48 saat)
- b — Yardımcı bilimler :
  - Paleografi ( 72 " )
  - Diplomatik ( 90 " )
- c — Tarih dersleri :
  - Müesseseler tarihi ( 45 " )

## Londra'da, School of Librarianship and Archives, University College :

Giriş sözlü imtihanla olur. Aranan şartlar B. A. (Bachelor of arts = Edebiyat Fakültesi diploması) sahibi olmak ve iyi Latince bilmek.

### — Program —

- a — Arşivcilik kurları :
  - Arşivlerin yönetimi ( 24 saat)
  - Basılı ve el yazması kaynaklar ( " " )
  - Kütüphaneler tarihi ( 6 ders, 6 seminer)
  - Arşivlerin tarihi (Süre belirsiz)
- b — Yardımcı bilimler :
  - Paleografi ve diplomatik ( 40 saat)
  - Ortaçağ Latincesi ( 24 " )
  - Metin baskısı ( 9 " )
  - Sijillografi ve heraldik ( 6 " )
- c — Tarih dersleri :
  - Müesseseler tarihi ( 24 " )
- ç — Ek kurlar :
  - Codicologie (Vasiyetnameleri inceleme) konusunda ek kurlar.
- d — Şahsi çalışmalar :
  - Diploma için her yıl 4 - 5 inceleme yazısı, ayrıca her hafta tercüme ve transkripsiyon.
- e — Staj :
  - Bir arşiv deposunda 3 haftalık pratik staj.

**İsrail :**

**Kudüs'de, Üniversite Hebraïque :**

Kayıtlar serbesttir. Aranılan vasıflar, en az B. A. derecesine sahip olmak ve bir yabancı dili çok iyi bilmek.

— Program —

- a — Arşivcilik kurları :
- Arşivcilik nazariyesi ( 70 saat )<sup>1</sup>
  - Günlük arşiv ( 30 " )
  - Arşivciliğin organizasyonu, metodu ve tekniği (120 caat)
  - Dokümanların korunması ve restorasyonu ( 20 " )
  - Dokümanların röproduksiyonu ( " " )
- b — Bibliyografya kurları :
- Kataloglama ( 30 " )
  - Tasnif ( 25 " )
  - Bibliyografya ve indeks hazırlama ( 10 " )
- c — Yardımcı ilimler :
- Diplomatik ve paleografi (Genel ve İbranice) ( 70 " )
  - Tarihi bibliyografya ( 20 " )
  - Metin baskısı ( 30 " )
  - Jeneoloji ( 10 " )
- ç — Tarih dersleri :
- Hukuka giriş ( 30 " )
  - Müesseseler tarihi (Genel ve İsrail) ( 60 " )
- d — Staj : Yaz tatilinde arşivlerde pratik staj mecburiyeti.

**Sovyetler Birliği :**

**Moskova'da, Institut historique-archivistique de l'Etat :**

Kabul şartları : Sovyetler Birliği tarihi, dili ve edebiyatından giriş imtihanı ve adayların ortaöğretimi bitirmiş olduğuna dair sertifika sahibi olmaları.

— Program —

- a — Arşivcilik kurları :
- Nazari ve pratik arşivcilik ( 92 saat)
  - Sovyetler Birliği arşivlerinin tarihi ve organizasyonu (116 " )
  - Sovyetler Birliği'nde idari arşivlerin tarihi ve organizasyonu ( 68 " )

- Yabancı ülkeler arşivleri ( 72 " )  
— Teknik ve odyovizüel arşivler ( 60 " )

b — Yardımcı bilimler :

- Sovyetler Birliği tarihi kaynaklarının incelenmesi (152 saat)  
— Tarih yardımcı bilimleri ( 36 " )  
— Metin baskısı ( 80 " )

c — Tarih dersleri :

- 1917'den bugüne kadar amme hukuku ve müesseseler tarihi (158 " )

ç — Pratik çalışmalar :

- Tarih yardımcı bilimleri (104 " )  
— Eski dil (eski Rusça, Latince veya Arapça - Seçmeli-) ( 68 " )

d — Ek kurlar - seçmeli - :

- Tarih bibliyografyası  
— Tarihi - Coğrafya  
— Arap paleografisi

e — Şahsi çalışmalar :

Arşivcilik konusunda 1-2 rapor, 2-4 inceleme yazısı ve diploma tezi hazırlanır.

**Amerika Birleşik Devletleri :**

**Washington'da, Archives Institute :**

Kayıtlar serbesttir. Giriş için üniversite diploması aranmamaktadır. Eğitim süresi değişiktir.

— Program —

Yaklaşık olarak 90-120 dakikalık 20 konferans. Bu konferanslarda; Arşiv terminolojisi ve arşivcilik prensipleri; Kütüphanecilik; Dokümantasyon; Müzecilik ve bunlar arasındaki münasebetler; Arşivlerin yönetimi; Amerikan arşivleri; Arşiv dokümantasyonunu ayırma ve eleme; Arşiv binaları ve teşhizatı; Arşiv dokümantasyonunu koruma ve restorasyon; Doküman yayımı; Röprodüksiyon; Arşiv türleri işlenmektedir.

Kurların bitiminde, yapılan imtihanda başarı kazananlara bir sertifika verilmektedir.

**Denver'de, Institute of Archival Studies :**

Her sömestrede on aday kabul edilir. Eğitim süresi 1 yıldır. Adaylardan tarih dalında M. A. (Master of arts) diploması istenir.

— Program —

Arşivlerin tarihi; Kamu hizmeti ve bibliyografya; Arşiv türleri; Arşivle-

rin yönetimi; Arşiv dokümantasyonu ayırma; Tasnif ve envanter metodları; Odyovizüel arşivler; Kaligrafi; Stenografi; Sijillografi ve Cryptographie (şifreli yazı) konularında konferanslar şeklindedir.

Ek kurlar :

Jeneolojik araştırmalar, Ciltçilik; Arşiv Dokümantasyonunu koruma ve restorasyon; Arşivcilik doktrini; Haritacılık.

Şahsi çalışmalar :

Her öğrenci 1 inceleme yazısı hazırlamak zorundadır.

Eğitim süresi sonunda, başarı gösterenlere; M. A., Ph. D. (Doctor of Philosophy), elyazmaları ve nadir eserler ihtisası ile birlikte olmak kaydıyla M. A. veya M. S. (Master of Science) akademik diplomaları verilir.

**Fransa :**

**Paris, Milletlerarası Arşivler Teknik Stajı :**

Staj, Fransa Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından, her yılın başında 3 aylık olarak düzenlenir ve Fransız Millî Arşivi'nde açılır.

Kabul şartları : Ecole des Chartes mezunları için mecburi staj olup, bunun dışında kalanlar Fransa Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün izni ile kabul edilirler. Bu izin, yabancı adaylar için de söz konusudur.

Aranan vasıflar : Fakülte ve yüksek okul mezunu olmak.

Staj sonunda, Fransız öğrenciler yabancı stajyerlerden farklı olarak sözlü imtihana alınırlar.

— Program —

a — Konferanslar :

Bu konferansların 30'u yabancı stajyerlere tahsis edilmektedir. Tamamı 80 civarındadır. Bunlar; Arşivcilik doktrini, tekniği ve metodu; Arşivlerin tarihi; Arşivlerin (özellikle Fransız arşivlerinin) tarihi muhtevası; Fransa'da arşivlerin organizasyonu; Yabancı ülkelerdeki arşivlerin organizasyonu; Fransa'nın idarî teşkilâtı.

b — Pratik staj :

I — Fransız öğrenciler için : Millî arşivin çeşitli seksiyonlarında 1 aylık staj, diğer arşivlerde 2-3 haftalık stajlar.

II — Ecole des Chartes'in öğrencisi olmayan yabancı öğrenciler ve Fransız arşivistleri için : Çeşitli arşivlerde, değişik sürelerle staj.

c — Şahsi çalışmalar :

I — Fransız öğrenciler, yaptıkları stajlarla ilgili olarak rapor hazırlamak mecburiyetindedirler.

II — Yabancı öğrenciler ise, kendi memleketlerinin tarihi ile ilgili Fransız kaynaklarının bir bibliyografyasını hazırlamağa teşvik edilirler.

## Ülkemizde Arşivci Yetiştirilmesi Konusunda Yapılmış Çalışmalar :

Bizde arşivci yetiştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalara ilk örnek olarak; Hazine-i Evrak'ın kurulmasından ve bunun Hazine-i Evrak Nâzırlığına bağlanmasından sonra, bu nezârete bağlı olmak üzere, arşiv çalışmalarının gelişini ve metodlarını tesbit etmek üzere kurulan Meclis-i Muvakkat'ı gösterebiliriz. Ancak bu meclis, sadece Hazine-i Evrak'da yürütülecek çalışmalar için bazı prensipler getirebilmiş ve bunlar da sadece orada çalışan personel için söz konusu olmuştur.

Daha sonra, Macaristan'dan davet edilen Türk tarihçisi ve arşivist Dr. Fekete Lajos'un çalışmalarını görmektedir. 1936 ve 1937 yıllarında Türkiye'de kalan Dr. Fekete, Başbakanlık Arşivi ile Topkapı Sarayı Arşivi'nde çalışmalarını sürdürmüştür; belgelerin tasnifi ve kodlanması konusunda, 'provenance' sistemini getirmiştir. Dr. Fekete, ayrıca Başbakanlık Arşivi için hazırladığı bir talimatname ile, bu sistem dahilinde yapılacak tasnif esaslarını ve işleyiş tarzını tesbit etmiş, çeşitli kalemlere ve dairelere ait kodları hazırlamıştır. Bununla ilgili olarak yaptığı eğitim çalışmaları da, Başbakanlık Arşivi ve Topkapı Sarayı Arşivi personeline münhasır kalmıştır. Kendisi İstanbul ve Ankara'da bazı konferanslar vermiş, bu arada çeşitli raporlar hazırlayıp (7), daha sonra Macaristan'a dönmüştür.

Ülkemizde ilk devamlı kütüphanecilik öğretiminin, bugün hayatta olmayan Adnan Ötügen'in gayretiyle, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde 'Kütüphanecilik Kursları' ile başlatılmış olduğunu şüphe yok hepimiz biliyoruz. Bu kütüphanecilik kursunun ders programında arşiv dersinin de yer aldığı görülür. Söz konusu kurs 'A' ve 'B' olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. 'A' kısmının öğretimi yalnız üniversite ve yüksek okul mezunlarına hasredilmiştir. 'B' kısmına, lise tahsilini bitirmiş olanlar imtihansız, en aşağı ortaokul devlet imtihanını vermiş olanlar veya ortaokul tahsiline muadil bir tahsil gör-düklerini belge ile ispat edenler imtihanla kabul edilmişlerdir. 'A' kısmının devam müddeti 4, 'B' kısmının devam müddeti 2 sémestr'dir. İcabetliğinde devam müddeti 1 ve 2 seneyi geçmemek şartıyla, kursun uzatılabileceği kaydı da yer almıştır. İşte bu kursun 'A' kısmında, 'Nazari ve ameli arşiv bilgisi' adı altında arşivciliğe yer verildiği görülür. 'B' kısmı için ise ihtiyarî tutulmuştur.

Bu ders, Almanya'da arşiv ihtisası görmüş olan, o tarihte Hariciye Ve-kâleti'nde Kütüphane Müdürü olarak çalışan Fazıl Yinal tarafından verilmiş;

- 
- (7) Lajos Fekete : **Arşivin ön vazifeleri**. Ankara, 1937, Başvekâlet Matbaası. (Ankara Halkevinde 28/4/1937 tarihinde vermiş olduğu konferanstır.)  
Lajos Fekete : **Arşiv meseleleri**. Çeviren : M. Tayyip Gökbilgin. İstanbul, 1939, Devlet Basımevi.  
Lajos Fekete : **Türk vesikalarının neşri ve bu işin arzettiği meseleler**. Çeviren : M. Tayyip Gökbilgin. Beljeten, V. 20 (1941), 607-616. ss. Ayrıca, Fekete'nin Başbakanlık Arşivi için hazırladığı talimat ve raporlar, bugün bir dosya halinde Başbakanlık Arşivi'ndedir.

ancak dersler bir sömestr devam edebilmiş, ders hocasının mlteakip smestrlerde gelememesi üzerine devam ettirilememiştir.

Söz konusu arşiv dersinde, şu konuların okutulması kararlaştırılmıştır :

- Arşivin ne olduğu, gayesi
- Arşivin diğer ilimlerle münasebeti
- Arşiv tasnifleri
- Türk arşivi ve hususiyetleri
- Arşiv tarihine umumi bir bakış
- Modern arşiv telkkisi
- Dünyanın en meşhur arşivleri

'A' kısmı için arşiv dersi, 15 günde bir iki ders olarak programa alınmaştır. (8).

Daha sonraki yıllarda, çeşitli kuruluşların kendi bünyelerinde, hizmetiçi eğitim şeklinde evrak, dosya ve arşiv konularında kurslar düzenlediği görülür.

Bunun yanı sıra; değişik tarihlerde, çeşitli kuruluşlardan, özellikle Başbakanlık Arşivi ile, Topkapı Sarayı'ndan bazı kişilerin yurt dışına arşiv ihtisast için gönderildikleri görülür. Bunların sayısı çok mahduttur.

Bu arada, yakın bir tarihte, 3 - 14 Mayıs 1976 tarihleri arasında Ankara'da, Başbakanlık Arşiv Genel Mdrlğu ile Türkiye ve Orta Doğu Amune İdaresi Enstitüsü'nce, "1. Kurumlararası Evrak-Dosya ve Arşiv Kursu" düzenlenmiştir.

Yine yakın bir tarihte, O.D.T.. İşletmecilik ve Yönetim Sistemleri Enstitüsü İşletmecilik Bölümü tarafından Ankara'da, 1978 yılı içerisinde "Evrak, Dosya ve Arşiv Sistemleri" konulu kısa süreli bir kurs düzenlendiğini görmekteyiz.

Buğun lkemizde arşivci yetiştiren ve arşivcilik konusunda resmi eğitim veren hiç bir yüksek öğrenim kuruluşu yoktur.

Buna karşılık, ülkemizde kütüphaneci yetiştiren ve kütüphanecilik konusunda eğitim yapan üç niversitemiz vardır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü 1954 - 1955 yılında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Kürsüsü 1964 yılında, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik Kürsüsü ise 1972 - 1973 öğrenim dönemlerinde kütüphanecilik eğitimine (9) başlamışlardır. Bunlara yenilerinin eklenmesi konusunda bazı teğebbsler de vardır.

Kütüphanecilik ve arşivcilik birbirine yakın ihtisast meslekleridir. Arşivciliğe ve Ktphaneciliğe, birbirine yakın ve yardımcı iki meslek gözüyle bakı-

(8) Bilgi için bk. : Adnan Ötüken : Türkiye'de Kütüphanecilik ğretiminin Tarihçesi. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, IV, 1-2 (1957).

(9) Adil Artukoğlu. Türkiye'de kütüphanecilik eğitimine genel bakış. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXVIII, 1-2 (1979), 1-11. ss.

labilir. Her şeyden önce, arşivler ve kütüphaneler, üzerine yazı yazılan grafik materyalleri ihtiva ederler. Günümüzde, grafik ve ikonografik belgelere, film, plâk ve sesli doküman gibi malzemelere, hem kütüphanelerde, hem de arşivlerde rastlanmaktadır. Bunların fon birimleri arasında yakın benzerlik vardır. Materyali kodlamak, kataloga geçirmek ve tasnif etmek gibi işlemler birbirinden az veya çok farklı şekillerde olsa bile, her iki meslekte de hizmet olarak mevcuttur. Malzemeye yaklaşım, değerlendirme, tasnif ve bunlara bağlı işlemler birbirinden bir takım farklılıklar göstermekte ise de, çoğu zaman arşiv dokümantasyonunun kütüphanelerde, kütüphane materyalinin de arşivlerde bulunabileceği unutulmamalıdır. Üstelik bu durum, ülkemiz arşiv ve kütüphaneleri için daha da geçerlidir.

Arşiv ve kütüphaneler için geçerli olan en büyük ortak özellik, değerlendirdikleri ve tasnif ettikleri malzemeyi istifadeye sunmak bakımından aynı sorumluluğu taşımakta olduklarıdır. Her iki kuruluş da, ellerindeki malzemeyi kültürün ve bilimin hizmetine sunma yönünden gaye ve görev birliğine sahiptirler.

Kütüphane ve dokümantasyon hizmetleri ile çok yakın münasebeti bulunduğu, üstelik günümüzde, çeşitli ülkelerin kütüphanecilik okulları programlarında arşivcilik eğitimine ve bununla ilgili derslere yer verildiği, kütüphaneler ve arşivler arasında ortak bir politika takip edildiği ve milletlerarası kuruluşların desteği ile; kütüphane, dokümantasyon ve arşiv hizmetlerinin ortak plânlaması ele alındığı, (10) halde, bugüne kadar ülkemizde üniversite seviyesinde müstakil bir arşivcilik eğitime geçilemediği gibi, bu üç üniversitemizden yalnızca, H. Ü. Sosyal ve İdarî Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde, 1979 - 1980 öğretim dönemi bahar sömestresinden itibaren, lisans

- 
- (10) UNESCO'nun mali desteği ve «Milletlerarası Kütüphane Dernekleri Federasyonu-International Federation of Library Associations-IFLA-», Milletlerarası Dokümantasyon Federasyonu-International Federation for Documentation-FID-», «Milletlerarası Arşiv Konseyi-International Council on Archives-ICA-»'nin işbirliğiyle 1974 yılında Paris'te düzenlenen «Millî Dokümantasyon, Kütüphane ve Arşiv Altyapılarının Plânlaması Konusunda Hükümetlerarası Konferans-Intergovernmental Conference on the Planning of National Documentation, Library and Archives Infrastructure-»'da sözü edilen kuruluşların ve hizmetlerin millî seviyede plânlaması ve karşılaşılan meseleler üzerinde durulmuş ve «Millî Enformasyon Sistemleri-National Information Systems - NATIS - » programı ortaya konmuştur. Bu sistem, bir ülkede bilginin aktarılması ile ilgili mevcut bütün kuruluş, kaynak ve çalışmalarını içine alan bir görüşü ifade etmektedir. Konferansın gayesi, UNESCO'ya ülkelerin millî seviyede bir enformasyon merkezi kurmalarını veya mevcut merkezlerini bu yönde geliştirmelerini, bu suretle ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarına uygun şekilde, millî kalkınma plân ve politikaları doğrultusunda, bir metodoloji ve enformasyon politikası tespit etmelerini sağlamaktır. UNESCO'da bu sistemin geliştirilmesinde ve tatbikata konmasında destek olmakta ve uzmanlık görevi yapmaktadır.

seviyesinde ve IV. yıl eğitim programında, nazari ve seçmeli olmak üzere arşiv dersine yer verilebilmiştir. (11)

Burada, öneminden dolayı üzerinde mutlaka durulması gerektiğine inandığımız bir hususa, özellikle ilgililerin dikkatini çekmek istiyoruz. O da, bugün kütüphanecilik eğitimi veren üniversitelerimizde, bu eğitimi gören öğrencilerin, arşivciliğe ait eğitiminden hiç olmazsa belli kademelerde geçmek mecburiyetinde olduklarıdır. Bu itibarla, arşivciliğin, H. Ü. Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde, üniversite seviyesinde ele alınması, bu yönü ile son derece sevindirici ve ilerisi için de ümit verici olmuştur. Ancak, nazari ve seçmeli olarak, IV. yıl eğitim programında yer alan, arşivcilikle ilgili ilk ve temel bilgilerin ve çeşitli arşivcilik tekniklerinin öğretilmeye çalışıldığı, tarafımızdan verilen arşiv dersinin, arşiv personeli yetiştirilmesi yönünden yeterli olduğu söylenemez. Buna karşılık, arşiv personeli yetiştirilmesi konusu, ülkemiz yönünden büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde bazı yüksek okullarda, bilgi kaynakları, kütüphaneler ve arşivler, arşiv, dosya tanzimi ve dokümantasyon tekniği gibi başlıklar altında, konuya dolaylı yoldan yaklaşan derslere eğitim programlarında yer verildiği görülmektedir. Söz konusu bu derslerde çok umumî mahiyette, ansiklopedik bilgi verilmektedir. Arşivcilik yönünden yeterli oldukları söylenemez.

Kalkınma Plân ve Programları'nda, arşiv personeli yetiştirilmesine zaman zaman temas edildiği olmuştur.

Üçüncü Beş Yıllık Plân'da, devlet arşivlerinin yeniden düzenlenmesi ve uzman arşiv personeli yetiştirilmesi ile ilgili olarak şu görüşlere yer verilmiştir:

"Devlet arşiv sisteminin yeniden düzenlenmesi, mevcut merkezi bölgesel ve yersel arşivlerin taranması, arşivleri düzenleyecek ve tespit çalışmaları yapacak uzman personelin yetiştirilmesi, özellikle eski belgelerin doğru okunmasını sağlamak için özel ve sür'atli bir programın düzenlenmesi, bu alandaki yurt dışı kaynakların tespiti ve toplanması konusunda uluslararası işbirliğinin sağlanması gerçekleştirilecektir. Ortak bir komisyonca hazırlanmış bulunan arşivleri düzenleme programı ışığında gereken donatım sağlanacak, yapılacak çalışmalar mevzuat düzenlemeleri ve mali kaynaklarla desteklenecektir. Kültür ve tarih değeri yüksek olan belgelerin yok olması önlenecek, bu belgeler bir sistem içinde tespit edilerek kullanıma hazır duruma getirilecektir." (12)

Yakın bir tarihte, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemi arşiv hizmetlerinin gerektirdiği mesleki bilgiye sahip eleman yetiştirilmesi konusu ile ilgili olarak, Başbakanlık tarafından bazı teşebbüslerde bulunulmuş, yurt

---

(11) İlhan Kum : Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde yürütülen lisans programı, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXVIII, 4 (1979), 171-177. ss.

(12) Yeni Strateji ve Kalkınma Plânı, Üçüncü Beş Yıl (1973 - 1977). Ankara, 1973, 786. s. (Madde : 1683/3).

içindeki fakülte ve yüksek okullarda Başbakanlık hesabına burslu öğrenci okutulması düşünülmüş ve bunun için de bir yönetmelik (13) hazırlanmıştır. Ancak bu yönetmelik hükümlerinin uygulanmasına geçilememiştir.

'Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı'nda, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün, arşiv hizmetlerinin gereği gibi görülmesini sağlamak için uzmanlar yetiştirmek ve meslek içi eğitimi sağlamak üzere, Millî Eğitim Bakanlığı ve Üniversiteler ile işbirliği yaparak bir 'Arşivcilik Enstitüsü' kurabileceği hükmü yer almıştır.

Arşiv hizmetlerinde, arşivcilik metod ve tekniklerini bilen, arşiv nazariyesini ve pratiğini görmüş, arşivcilik kaynaklarını kullanabilen yetmiş uzman personele olan ihtiyaç, bugün, dünden daha çok kendini hissettirmektedir. Bugün kuruluşların arşiv hizmetleri daha çok evrak ve dosya memurları tarafından yürütülmeğe çalışılmakta, bu da ileride telâfisi güç kayıplara yol açmaktadır.

Tarihimizin, millî kültürümüzün ve millet hayatımızın her çeşit maddî ve manevî haklarının yazılı senetleri, yurdumuzun tapusu, millî varlığımızın geçmişten geleceğe geçiş vasıtası olan arşivlerimizi gereğince muhafaza edebilmek, değerlendirmek ve bilimin istifadesine sunabilmek için yapılması gerekli vazgeçilmez hizmetler vardır.

Kanunî mevzuat, arşiv malzemesinin korunması ve bakımı için gerekli bina ve tesislerin sağlanması yanında, bu hizmetlerin şüphesiz en önemlisi, bir ihtisas dalı olan arşivciliğin metod ve tekniklerini bilen, temel arşivcilik bilgileri ile mücehhez bir arşivci kadrosunun yetiştirilmesidir. Bu vasıfda ve yeterli sayıda uzman arşiv personelinin bulunmayışı ve yukarıda ifade edilen sebeplerden dolayı, ülkemizde sürdürülmekte olan arşiv çalışmaları, arşivciliğin ilmi ölçüleri seviyesine çıkarılamamış, bu çalışmalara bir bütün olarak metodoloji kazandırılmamıştır.

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi arşiv hizmetlerinin, arşivcilik metod ve teknikleriyle sıhhatli bir şekilde ve sür'atle yürütülebilmesi için, uzman personele şiddetle ihtiyaç vardır. Bir arşivci kadrosu yetiştirilmedikçe, arşiv meselelerimizin temelden çözümlenmesi esasen mümkün değildir.

İmparatorluk ve Cumhuriyet dönemlerine ait zengin arşiv malzemesinin değerlendirilmesi ve bunun neticesi olarak da, Türk kültür ve tarihi ile ilgili çeşitli araştırmaların esas kaynaklarından yapılabilmesi için, böyle bir arşivci kadrosunun yetiştirilmesi ilmi mecburiyet olmuştur. Bu sebeple, arşivci yetiştirilmesi konusu, gereken önemle ve sür'atle, mümkün olduğu takdirde müstakil bir eğitim şeklinde üniversite seviyesinde ele alınmalıdır.

---

(13) Fakülte ve Yüksek Okullarda Okuyan Öğrencilere Başbakanlıkça Verilecek Burslar Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete, 29/6/1977 (Sayı : 15981), 1-8. ss.

## BİBLİYOGRAFYA :

- Arşiv problemleri ve arşivcilik**, Derleyen : Tülin Aren : T. C. Başbakanlık, Ankara, 1976, Başbakanlık Basımevi. 92 s.  
"T. C. Başbakanlık Basımevi Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü Yayın No : 46"
- Behr, Hans-Joachim : **Archives and school education-possibilities, problems, limits**. Unesco Bulletin for Libraries, 28 (1974), 131-133, 145. ss.
- Bell, L. : **Professional training of archivists**. Unesco Bulletin for Libraries, 25 (1971), 191-197. ss.
- Binark, İsmet : **Arşiv ve arşivcilik bilgileri**. Yayımlayan : T. C. Başbakanlık, Ankara, 1980, Başbakanlık Basımevi, XXIV + 245 s.  
"T. C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı Yayın No: 3"
- Blantz, Thomas E. : **Librarian as archivist**, Catholic Library World, 46 (1974), 14-16. ss.
- Breck, A. B. : **New dimensions in the education of American archivist**, American Archivist, 29 (1966), 173-186. ss.
- Colson, J. C. : **Modifying library school curricula : archivist and education**. American Library Association, Reference Division, 12 (1973), 267-272. ss.
- Cook, Michael : **The planning of an Archives School**, Society of Archivist Journal, 5 (1975), 232-244. ss.
- Direction des Archives de France : **Manuel d'Archivistique, Théorie et Pratique...** Paris, 1970, SEVPEN. 805 s.
- Ecole Nationale des Chartes hakkında bilgi ve notlar. Hazırlayan : Fransa (Millî Eğitim Bakanlığı, Tercüme. Ankara, 1974. 41 s. [Teksir]
- KecsKeméti, Charles : **La formation professionnelle des archivistes : List des écoles et des cours**. Bruxelles, 1968, UNESCO. 94 s.
- KecsKeméti, Charles : **Arşivcilerin meslek içi yetiştirilmeleri**. Tercüme. Ankara, 1974. 82 s. [Teksir]
- London Diploma in archive studies**. Archives, 10 (1972), 117-118. ss.
- Marot, Pierre : **Fransa'da arşivcilerin yetiştirilmesi**. Tercüme. Ankara, 1974. 16 s. [Teksir]
- Rieger, Morris : **Archives in developing countries : the regional training center movement**. American Archivist, 35 (1972), 163-171. ss.
- Schellenberg, T. R. : **Modern Archives : Principles and Techniques**. Chicago, 1957. The University of Chicago Press. 241 s.
- Warner, R. M. : **Archival training in the United States and Canada**. American Archivist, 35 (1972), 347-358. ss.